

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

In actie voor het klimaat

J.H. Kuiper ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - J.H. Kuiper	
In actie voor het klimaat	653
<i>Meditatie</i> - R.R. Roth	
Ik breng het zwaard	656
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
Gemeenschap	657
<i>Achtergronden</i> - F. van Halem	
Het klimaat leeft! (1)	659
<i>Kerk wereldwijd</i> - M. van Loon	
Vrijgemaakt in Noorwegen (1)	663
<i>Boekbespreking</i> - T. Vreugdenhil	
Als een kerk opnieuw begint	666
<i>Meegelezen</i> - T. Groenveld	
De middagdienst	668
<i>Uit de kerken</i>	

Duurzaam inkopen is de meest voor de hand liggende actie voor het klimaat die je als kerk kunt ondernemen. Daarover ging het artikel van de vorige week. Als aanvulling daarop kan ik wijzen op de website van de Protestantse Kerk in Nederland, onder 'Kerk in actie', met nog meer tips om als kerk duurzaam in te kopen, tot en met een duurzaamheidscan toe (zie: www.pkn.nl). Het laatste nummer van *Diakonia* (te downloaden van www.pkn.nl) geeft een minicursus duurzaamheid voor de kerk.

Overigens brengt deze verwijzing ons meteen naar het thema voor dit tweede artikel: juist als kerk heb je een verre blik, waarbij de mensen aan de andere kant van de wereld op het netvlies komen. Het besef dat je eigen handelen in een dorp op de Veluwe of in Friesland mensen elders raakt, kan tot actie leiden. Maar welke? En vertil je je er niet aan? Binnen de gereformeerde kerken (vrijgemaakt) is de diaconale ontwikkeling binnen de andere protestantse kerken altijd met argusogen gevolgd. Van de

term werelddiaconaat is heel duidelijk afstand genomen, zie een brochure hierover van dr. A.N. Hendriks uit 1971, die te downloaden is van de website van het diaconaal steunpunt (www.diaconaalsteunpunt.nl). Maar is daarmee alles gezegd over de diaconale roeping van de gemeente(leden)? Hoewel het de bedoeling is dat deze artikelen op de praktijk ingaan, is eerst een stukje bezinning nodig: wat zit er achter de keuzes die je maakt?

De geloofsgenoten voorop

Paulus schrijft in Galaten 6: 10: *laten we dus, in de tijd die ons nog rest, voor iedereen het goede doen, vooral voor onze geloofsgenoten*. Als je de projectenlijst van Kerk in actie vergelijkt met de projecten op de website van het diaconaal steunpunt, valt op dat de projecten bij het tweede zich nadrukkelijk richten op de geloofsgenoten in Oost-Europa. Nu kan dat toeval zijn, omdat de lijst projecten niet de pretentie heeft volledig te zijn. Je mag er ook vanuit gaan dat er binnen de gereformeerde kerken meer gebeurt dan daar vermeld is. Toch geeft het wel een aardige indicatie van de manier waarop binnen de kerken tegen dit soort dingen aangekeken wordt. We hebben de handen vol aan de huisgenoten van het geloof en laat de rest maar aan de wereld. Dat die collega van Paulus, Petrus, in zijn tweede brief vraagt om de liefde voor broeders en zusters te verrijken met liefde voor allen (2 Petrus 1: 8) is daarbij een lastige bijkomstigheid.

Uiteraard geldt ook voor de hulp die we vanuit Nederland brengen naar de broederschap in de ex-communistische landen, dat die duurzaam moet zijn en moet rekenen met de effecten op de lokale economie bijvoorbeeld. Maar dan gaat het om de manier waarop en niet de keuze voor bepaalde projecten. Of je nu het accent van Paulus volgt of dat van Petrus, in beide gevallen kom je niet onder de liefde voor allen en het goed doen aan allen uit.

De diaconale gemeente

Bij het afscheid in juni 2004 van de voorlaatste diaconale consulent, Joop Lenting, werd een boek aangeboden over de diaconale gemeente, geschreven door ds. Gerrit Riemer, mede vanuit zijn ervaring in de zending. De website van De Verre Naaste omschrijft het boek als volgt: *Een boek dat begint bij de schepping en dat uitloopt op diaconaat in en vanuit de christelijke gemeente. Zowel de nood in de wereld als de nood in de gemeente komt daarbij in beeld.*

Zowel de verantwoordelijkheid van 'gewone' gemeenteleden als die van de diakenen krijgt aandacht. Maar ook de verhouding tussen de missionaire en diaconale taak van de gemeente. Evangelieverkondiging betekent immers ook het Goede Nieuws metterdaad delen.

In een paar zinnen is daarmee neergezet waar het om gaat: om de schepping en de roeping van de christelijke gemeente met de verant-

woordelijkheden onderscheiden van de diakenen en de gemeente zelf. Je ziet daarbij de overeenkomst en het verschil met de PKN-aanpak.

De overeenkomst: de derde wereld is nadrukkelijk aanwezig bij beide.

Het verschil: Kerk in Actie is veel meer vanuit de diaconieën zelf georganiseerd dan bij de gereformeerde kerken de hulpverleningsprojecten. Veel gebeurt bij 'ons' via de instelling De Verre Naasten.

Daar zit een kijk op de taak van de diakenen achter, waarin nog steeds de lijn van dr. Hendriks uit de jaren zeventig aan te wijzen valt. Hij wijst erop dat in de bijbel het goed doen aan allen nergens als taak van de diakenen zelf naar voren komt, wel als taak van de leden van de gemeente. Met het werelddiaconaat is niet de diaconale roeping van de gemeente in deze wereld afgewezen, maar zijn de verantwoordelijkheden ingekaderd. Het gaat er niet om dat diakenen zelf allerlei acties ondernemen, maar dat ze de gemeente stimuleren om dat te doen, waarbij ze veel hulp kunnen bieden als het erom gaat dat op een verantwoorde manier te doen. Bijvoorbeeld vanuit het boekje van ds. Riemer.

Diaconaat en Klimaat

Sinds de eeuwwisseling van bijna tien jaar geleden, komen de lijnen van hulpverlening en zorg voor het klimaat samen in de inzet op de millenniumdoelen. Dat is een serie van acht afspraken die regeringsleiders uit 189 landen hebben gemaakt in het jaar 2000, om een aantal problemen in het jaar 2015 de wereld uit te helpen. Een van die acht gaat over een duurzame leefomgeving. Ook de armoede en de slechte gezondheidstoestand horen bij de problemen die in het genoemde jaar aangepakt moeten zijn.

Ik waag me niet aan een speculatie of dit allemaal mogelijk is. Ik constateer dat de problemen onderkend zijn en dat vanaf dat moment inzet voor de bestrijding van armoede en inzet voor het klimaat gelijk op gaan.

Binnen kerkelijk Nederland is dit opgepakt in de Michacampagne van een paar jaar geleden en de Michacursus van nu (zie www.michacursus.nl). Die neemt zijn uitgangspunt in Micha 6: 8:

Er is jou, mens, gezegd wat goed is, je weet wat de HEER van je wil: niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg te gaan van je God

De mens aangesproken als schepsel van God op zijn plaats in de wereld, waarbij de verhouding tot de medemens (gerechtigheid) nadrukkelijk naar voren komt. Er zit iets geruststellends in het 'niets anders'. Je hoeft niet de nood van de hele wereld op je eigen smalle schouders te nemen. Je moet je plek weten (nederig). Er zit daarom ook een geweldige stimulans in dit abc van het geloof.

Zo'n cursus is een prima hulpmiddel om de gemeente te stimuleren initiatief te ondernemen binnen deze wereld. Het is de bedoeling dat zo'n cursus plaatselijk gegeven wordt en dat de cursusleiders eerst geïnstrueerd worden op de instructieavonden van de organisatie. In de kerk van Arnhem is deze cursus gegeven en op de website van de Michacursus staan ook de 'preken' die bij die gelegenheid gehouden zijn. Het volgen van zo'n cursus blijkt enorm bij te dragen aan de bewustwording van de mondiale problemen en de samenhang tussen onze manier van leven, de klimaatverandering en de armoede elders. Ook als je dan besluit om op een duurzame manier actie dichtbij te gaan voeren, heeft dat een goede uitwerking in de derde wereld. Het gaat er dus niet eens direct om dat je iets moet doen in Verwegistan, maar dat je bij wat je onderneemt in je eigen stadswijk of dorp, je bewust bent van de mondiale samenhang. Het kan daarbij wel helpen om dan ook te denken aan de verre naaste door bijvoorbeeld bij de instelling met dezelfde naam een project te adopteren. Zij wilden al duurzaam hulp verlenen voor het woord eind jaren tachtig zijn huidige betekenis kreeg. Goed contact met deze of andere organisaties is zonder meer aan te raden, ook al spreekt het natuurlijk geweldig aan dat je plaatselijk iets organiseert voor een plaatselijke bevolking elders.

Bewustwording

Wanneer de kerkleden zich bewust worden van hun plaats en mogelijkheden in deze wereld, is dat een van de belangrijkste bijdragen die je als kerk kunt geven aan het werken aan de oplossing van de problemen van nu. Belangrijk daarbij is dat je dit niet doet vanuit een soort schuldgevoel, waarbij je je onlust over je eigen luxueuze levensstijl afkoopt met een gift, maar dat het diep geworteld is in je manier van leven. Juist dat is onderwerp van de zondagse prediking. Hoe sta je voor God, denk aan Micha 6: 8. Het is veelzeggend dat in de geschiedenis van de gereformeerde kerken juist die tekst gefunctioneerd heeft als: *vocativus der reformatie* (een *vocativus* is in het Latijn de naamsvorm waarmee iemand aangesproken wordt, zie in oude gezangen Christus in plaats van Christus, als Hij aangesproken wordt). Dezelfde tekst is nu een stimulans voor je plek binnen de wereld. Dat is geen koerswijziging, maar ligt in het verlengde van elkaar. Zoals Christus zelf zegt: liefde voor God en liefde voor de naaste gaan gelijk op.

Nu is het niet de bedoeling van dit artikel om een handleiding voor de prediking te geven, maar om na te gaan wat je als kerk praktisch kunt ondernemen om de bewustwording van je plek binnen de wereld te vergroten. Dan kom je terecht bij het instrument preekbespreking. Op veel kerkenraden heeft dat een plek, om de

zoveel weken of maanden. Vaak schiet het erbij in, heb ik de indruk, maar ook bij kerkvisitatie wordt ernaar gevraagd. Meestal met een verwijzing naar Handelingen 20, waar Paulus zegt dat hij in zijn prediking voor Efeze niets weggelaten heeft en de hele raad van God verkondigd heeft.

Dat geeft een kerkenraad, of de visitator, de kans om daarover door te vragen. Hoe staat het met de keuze van de teksten en de uitwerking van de roeping van de gemeenteleden? Komt daar de aandacht voor de wereld om ons heen goed naar voren? Er is ook aanleiding om daar aandacht aan te schenken:

- Enkele jaren geleden constateerde W. van Vlastuin, predikant bij de hersteld-hervormden, dat de evangelisch-charismatische invloed een overgeestelijkheid in de hand werkt, die de aandacht voor de schepping bedreigt. Het blad *Uitdaging* moet ook elke keer weer uitleggen waarom aandacht voor de vragen rond het klimaat nodig is.
- Er is veel aandacht voor het bijbelboek Genesis in onze dagen. Vooral voor de vraag hoe lang die zes scheppingsdagen wel geduurd kunnen hebben. Het *Nederlands Dagblad* heeft daar een onderzoekje naar verricht onder de predikanten. Toen bleek: hoe historischer een predikant Genesis 1 uitlegt, hoe minder vaak hij preekt over het scheppingsverhaal. Maar juist dat scheppingsverhaal geeft fundamentele informatie over de bescheiden plaats van de mens in dat grote geheel van Gods werk.

Een heel praktisch instrument voor de gemeente is dus met elkaar erop te letten dat in de prediking en gebed dit bewustzijn van onze plek in de wereld naar voren komt. Je kunt dat als kerkenraad doen; het kan vanuit het kerkverband (kerkvisitatie) en je kunt natuurlijk als 'gewoon' gemeentelid ook je predikant erop bevragen.

Zout

Jullie zijn het zout der aarde, zegt Christus tegen zijn discipelen. Voordat we dan denken dat het allemaal om ons gaat: dat ben je pas als je voor Hem arm wilt zijn. Daarmee begint Hij de Bergrede. In deze beide artikelen ging het er in feite om hoe je dat doet. Door je bewust te zijn van je plek binnen deze wereld. Je eigen gedrag als kerk laat daar iets van zien. Daarover ging het vooral in het eerste artikel. Maar dat spreekt des te meer vanuit een goed besef van je visie binnen deze wereld. Vooral op het gebied van deze bewustwording liggen er kansen te over voor de kerk. Hierboven zijn een paar mogelijkheden genoemd.

Jan Kuiper is productontwikkelaar bij Het Steunpunt Gemeenteopbouw en werkzaam bij het team Leefomgevingskwaliteit in de provincie Drenthe.

Ik breng het zwaard

Denk niet dat ik gekomen ben om op aarde vrede te brengen. Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard.

Matteüs 10:34

R.R. Roth ■

Toegegeven, ik denk bij Jezus vaak aan vrede.
Innerlijke vrede, rust voor mijn ziel in mijn omgang met God.
Hoe meer ik daar aan denk, hoe lastiger ik het vind dat ik in mijn contacten of in wat ik in de wereld zie, best het nodige aan strijd zie.
Die vrede geeft me zomaar het idee dat ik voor mijzelf in het reine leef met God, maar dat ik Jezus niet ontwaar, zodra ik met anderen omga of wat verder van mijzelf weg kijk.
Nou moet ik dat ook weer niet overdrijven, die woorden 'dat ik in het reine leef met God'.
Ook in die individuele omgang met God stormt het af en toe.

Vrede zij u, vrede zij u, zo zingen we met gezang 64.

Het is een geliefd gezang en ongetwijfeld is er niks mis mee.

Het is immers een berijming van een schrifttekst. Maar ik zou ook wel een couplet extra willen schrijven.

In de trant van:

Ik breng het zwaard, Ik breng het zwaard,
Mijn zwaard zal in u zijn,
vrede doet pijn. (2x)

Het zal vast niet door de beugel van allerlei lieddeskundigen kunnen.

Het is ook niet mijn voorstel er een kerklied van te maken.

Maar voor vrouwen en mannen die de was doen en af en toe zichzelf begeleiden met een geestelijk lied onder het strijken, zou het een goede variatie zijn.

Ik vind het verschrikkelijk dat Jezus dit beeld kiest.

Gods vrede komt door strijd.

Het is goed om in de bezinning op je missionaire taak als persoon en kerk veel aangereikt te krijgen vanuit het aansluitingsmotief.

En het werkt ook vaak tot mijn verrassing zo dat mensen die niet geloven niet haaks op het evangelie reageren.

Verkondiging brengt niet altijd strijd.

Toch brengt Jezus geen vrede, maar het zwaard, Jezus voorkomt het zeker niet.

Tegenover vrede staat dan de oorlog.

Tegenover vrede staat dan de dood.

Jezus brengt dat actief.

Er zijn genoeg ervaringsdeskundigen onder ons die dit best weten.

Wij zingen daarover op de wijze van het slachtoffer met lied 150, 151, 152.

Daar is niks mis mee, want die emoties en belevingen zijn er ook bij ons.

Maar als gelovigen die Jezus willen volgen, zouden we die strijd die Jezus in ons en door ons ontketent, best wat meer mogen bezingen.

Niet als slachtoffers, maar als mensen die Jezus' manier van werken aanvaarden.

Omdat we weten waar het Hem om gaat: dat we Hem trouw worden en trouw blijven.

Ik vind het verschrikkelijk dat Jezus dit beeld kiest.

Maar ik kan eigenlijk vaak alleen maar beamen dat de strijd die Hij aangaat hard nodig is.

Ds. Robert Roth is predikant van de Gereformeerde Kerk te Oegstgeest.

Gemeenschap

Iedereen doet het. Maar wat doe je dan?

B. Luiten ■

De ene gemeenschap is de andere niet. Veel mensen zijn onlangs niet wezen stemmen, omdat de Europese Gemeenschap hen weinig zegt. Zo'n 60% zei 'zoek het maar uit zonder mij'. Dat is niet wat in de bijbel onder gemeenschap wordt verstaan.

Leren van God

Gemeenschap, zoals God die bedoelt, omvat je hele bestaan. Kenmerkend daarbij is, dat je je eigen identiteit behoudt, terwijl je leven opgaat in een groter geheel. Je denkt niet meer vanuit 'ik', maar vanuit 'wij'. Dat je eigen identiteit niet wordt uitgewist, is belangrijk. Als je jezelf niet bent, kun je ook jezelf niet geven. Dus moet je er altijd voor zorgen, dat je niet wordt opgelost in alles om je heen. Tegelijkertijd denk je niet meer als los persoon. Sterker nog, je bent niet meer los verkrijgbaar. Iedereen die iets met jou wil, merkt dat.

Gemeenschap houdt je voortdurend alert. Zij is geen eigenschap die je toch wel hebt als je er niet bij nadenkt. Zij is eerder een activiteit, je kiest ervoor om zo te leven in alles wat doet.

Dit wordt heel helder als we zien, hoe God gemeenschap heeft in Zichzelf. Vader, Zoon en heilige Geest zijn drie onderscheiden personen. Ze zijn niet te verwarren. De Zoon heeft geleden aan het kruis, niet de Vader. De Geest is uitgestort, niet de Zoon. Tegelijk zijn ze met elkaar verbonden op een manier, die voor God kenmerkend is. God is één. Wie de Zoon heeft, heeft ook de Vader en de Geest. Ze zijn niet los verkrijgbaar. Zoals ze zijn, zo werken ze ook in alles samen. De Vader schiep, maar Hij deed het door zijn Zoon, terwijl alles tot leven werd geroepen door zijn Geest.

Op die manier was de schepping van begin af aan in de goddelijke gemeenschap begrepen. Adam was de zoon van God (Luk. 3:38). Het meest kenmerkende van de mens is, dat hij geschapen is in gemeenschap met God. Met zijn 'ik' in een groot 'wij'. Omdat dit wezenlijk is voor de mens, valt te verstaan waarom het verbreken van die eenheid onze dood is. Terwijl ieder die in geloof tot erkenning van God komt, ter plekke overgaat uit de dood in het leven (Joh. 5:24).

Alles wat God op aarde doet is gericht op het herstel van die gemeenschap. Hij noemt zich er naar. Zo wil Hij bekend staan als de 'God van Abraham', de 'God van Izaak' en de 'God van Jakob', om duidelijk te maken dat Hij met hen een eeuwig verbond heeft en dat zij nu leven

bij Hem. Zij zijn niet meer los verkrijgbaar, en Hij ook niet. God presenteerde zich keer op keer als 'de God van Israel', om voor heel de wereld duidelijk te hebben hoe Hij één is met zijn volk.

Jezus omhelzen

Omdat God zo is, denkt, schept, handelt en verlost, worden wij geroepen met Hem *gemeenschap* aan te gaan. Om met ons 'ik' terug te keren in het grote 'wij'. Dit gaat verder, dieper en hoger dan alles wat wij kunnen bedenken. Maar dit is wel de praktijk van geloven, en het *gehalte* ervan. Hoe doen we dat? Door onze Heer Jezus Christus te 'omhelzen' (NGB art. 22). Een veelzeggend woord hiervoor. Omhelzen spreekt van liefde, beminnen, niet meer loslaten. Het is ook niet iets dat je half kunt doen of terloops. Jezus zegt, dat we Hem moeten 'eten en drinken' (Joh. 6:35). Hoe doe je dat? Net zoals je een boek 'verslindt', je gaat er helemaal in op, je kunt niet wachten om het uit te lezen en daarna begin je weer opnieuw.

Nu zal geen mens dat uit zichzelf doen. Het is uit God, die in ons werkt dat wij dit willen. Jezus geeft zich zo. Hij kwam niet even langs, maar werd één van ons. Hij *verbond* zich met ons leven, met ons zondige en verziekte bestaan, ja zelfs met onze schuld. Hij geeft zich in een allesomvattende gemeenschap. Ons leven werd zijn leven, zijn leven wordt ons leven.

Door zijn Geest dringt Hij door in onze geest, dieper kan gemeenschap niet gaan.

Zo komt Hij in ons en komen wij in Hem, zoals Hij in God is en God in Hem (Joh. 17:20-23). Iedere keer als wij avondmaal vieren klinken de bekende woorden, dat het brood de gemeenschap is met zijn lichaam en de drinkbeker de gemeenschap met zijn bloed. Het brood maakt ons één met het lichaam van Christus, de beker met wijn maakt ons één met het bloed van Christus (1 Kor. 10:16). Zo worden we één met Hemzelf, met de eenheid uit God. Wij leren Hem in geloof werkelijk te omhelzen.

Mystiek?

Nu kunnen gereformeerde mensen erg nuchter zijn. En dan is dit al gauw te 'mystiek', zoals ik af en toe hoor. Maar mystiek is wel wat anders. Daarvoor is kenmerkend, dat *de grens tussen God en mens vervaagt*. De heilige Geest en de menselijke geest vloeien in elkaar over. Het menselijke 'ik' *verdwijnt* in het 'wij'. Dat is niet wat wij belijden,

wij ontvangen gemeenschap *in geloof* terwijl de grens tussen God en mens blijft bestaan. Hij is God en wij zijn door Hem geschapen. Wij kennen Hem niet vanuit onszelf, in elk geval nu niet meer, maar wij zullen aandachtig luisteren naar zijn stem, zijn Woord.

Al is een waarschuwing tegen mystiek wel terecht, want al te gemakkelijk schieten gelovigen hierin door. Dan laten ze de bijbel dicht, omdat ze wel 'aanvoelen' wie God is en wat Hij bedoelt. Die houding getuigt niet alleen van weinig interesse om God beter te leren kennen, maar leidt ook tot ernstige ontsporingen en geestdrijverij.

Dat gezegd hebbende zou het wel fijn zijn, als ook 'stijle' gereformeerden wat meer hun blijdschap in de Heer zouden tonen. Gemeenschap uit zich in alles, daarbij kun je niet alleen formeel of zakelijk zijn. Dat de Heer in je leven te voorschijn komt, is altijd en overal primair (1 Kor. 1:9).

Toch mystiek...??

Die gemeenschap met de Heer verbindt gelovigen tot een 'gemeente'. Daarin zit hetzelfde woord. 'Gemeente' wil zeggen, dat je *gemeenschap* hebt met elkaar. Als je die niet hebt ben je misschien een religieus gezelschap, maar geen gemeente. Vandaar dat we in Schrift steeds lezen, dat we de gemeenschap met de Heer ook dienen te betrekken op elkaar. En dat niet als twee verschillende zaken, het gaat om één groot 'wij' in de Heer (Ef. 4:1-6, Filip. 2).

Nu wordt het lastiger voor ons. Want God is goed, maar mensen kunnen zo beperkt zijn en zich vreemd gedragen. Soms hebben ze ook bizarre standpunten. Dan krijg je als vanzelf de neiging, je 'ik' terug te trekken uit 'wij'. In dat geval is de vraag interessant, of je niet 'mystiek' denkt *over de gemeente*. Want we *voelen* elkaar niet zomaar aan, zo is de weg niet naar God en ook niet naar elkaar. Ook onderling is het nodig dat we elkaar leren kennen terwijl we beseffen dat er onderscheid is en blijft.

Soms heb ik het idee dat hier iets helemaal door elkaar loopt. Mensen die eerbiedig met God omgaan en er niet aan denken Hem op het gevoel af te benaderen, kunnen naar medegelovigen precies het omgekeerde doen. Zij bekijken en beoordelen hen vanuit zichzelf en vanuit hun eigen gevoel voor stijl, muziek, traditie, enz., en weten dan al gauw respectloze dingen over hen te zeggen. Zo werkt dat dus niet. Binnen het grote 'wij' behoudt ieder zijn eigen 'ik', van God ontvangen. Het is niet de bedoeling dat dat vervaagt, juist niet! Dus kun je zelf nooit de maatstaf voor een ander zijn. Hoe dan wel? *Leer elkaar kennen in de Heer!* Onze gemeenschap met elkaar is *in Hem* en niet anders. Niet op het gevoel af, niet op het uiterlijk af, niet op allerlei kenmerken van ras, bloed en bodem af, maar alleen in de Heer. Dus is het zaak dat je de moeite neemt elkaar zó te leren kennen, dat je de Heer in elkaar herkent. Dat is ook precies de manier waarop we als kerken gemeenschap zoeken met NGK en CGK: we willen ontdekken hoe de Heer daar is en zij willen dat zien bij ons. In zijn licht vinden we elkaar (1 Joh. 1:7), terwijl hun en onze vele eigenaardigheden daarbij verbleken en volstrekt ondergeschikt worden.

Johannes schrijft indringend en ontdekkend: 'Als iemand zegt 'ik heb God lief', maar hij haat zijn broeder of zuster, is hij een leugenaar' (1 Joh. 4:20). Jawel, *een leugenaar!* Zo iemand heeft God *niet* lief. Want hij weigert Hem te zien en te aanvaarden zoals Hij door zijn Geest woont in het

hart van die broeder of zuster. Scherper kunnen alle gevoelsmatige belemmeringen niet voorzien worden en alle smoezen om jezelf binnen de gemeente terug te trekken. De Heer vraagt *geloof* óók in de onderlinge omgang.

Exclusief

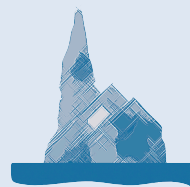
Gemeenschap sluit ook uit. Als je trouwt ga je een unieke levenseenheid aan met één, dat zegt meteen iets over je houding tot alle anderen. Daar heb je dat niet mee, anders is er fundamenteel iets niet in orde.

Zo is het ook met de Heer. Hij waarschuwt ons geen gemeenschap aan te gaan met demonen. Waarom niet? Omdat we gemeenschap hebben met Hem. Dat is niet te combineren. En stel je voor, dan zouden we Hem in ons leven in gemeenschap brengen met wie Hem haten...! Dat verdraagt God niet, Hij is heilig en geducht (1 Kor. 10:21-22).

Omdat je gemeenschap hebt met Jezus Christus, mag je geen gemeenschap aangaan met iemand die Hem ontkent (2 Kor. 6:14-18). Dit is heel belangrijk als het gaat om de keuze van je echtgenoot. Je mag kiezen wie je wilt, op één voorwaarde: je kiest iemand met wie je één bent in de Heer (vergelijk 1 Kor. 7:39).

Maar dit zegt niet alleen iets over huwelijken, kijk uit met al te nauwe relaties en vriendschappen waardoor je wordt meegezogen in een leven waarin God niet belangrijk is. Dit betekent niet de samenleving uit, want je bent het zout der aarde. Maar wel je geest vrijhouden voor de Heer alleen en de Heer helemaal.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

uit de kerken

Winsum - beroepen: J. Oosterhuis te Wetsinge-Sauwerd.

Ten Boer i.c.m. Zuidwolde (Gr.) - beroepen: H.G. Gunnink te Hardenberg-Centrum.

Harkstede - bevestiging en intrede: Op 28 juni, om 9.30 en 14.30 uur, vond de bevestiging en intrede plaats van ds. L.G. Boonstra uit Ten Post. Adres blijft ongewijzigd.

Hoek - afscheid: Op 28 juni, om 17.00 uur, nam ds. R.C. Janssen afscheid, wegens vertrek naar Abbotsford, Canada (Canadian Reformed Church).

Zwartsluis - afscheid: Op 28 juni, om 15.00 uur, nam ds. J.T. Rozemuller afscheid, wegens vertrek naar Oldehove.

Het Klimaat leeft!

Deel 1 uit: Tijd voor Klimaatverandering

Het klimaat verandert. Iedereen heeft het erover. Het staat op alle nationale en internationale politieke agenda's. In de meeste kranten is er dagelijks wel een artikel over te vinden. In de techniek lijkt de zoektocht naar een alternatieve duurzame energiebron op de goudkoorts van vroeger eeuwen.

F. van Halem ■

Uitdaging

We worden opgeroepen om over te stappen op duurzame groene stroom in huis om het milieu te ontlasten van de vervuilende koolstofdioxide die uit de verbranding van olie ontstaat. We betalen miljoenen aan bedrijven, organisaties en personen die zich bezighouden met ontwikkelingen, brainstormsessies en onderzoek naar de economische haalbaarheid van nieuwe technieken. En wonder boven wonder heeft de boodschap ook de bijbelgetrouwe kerken bereikt. In mijn gemeente is er afgelopen jaar eenmaal in een preek en tweemaal in het gebed aandacht aan gegeven. In alle lagen van de samenleving wordt er over klimaatsverandering gesproken en iedereen heeft er een mening over.

Toch heerst er geen algemeen gevoel van paniek. De aarde warmt op. De wereldbevolking groeit gestaag. Er is te weinig capaciteit om iedereen van voedsel te voorzien. Alle grondstoffen die bruikbaar zijn voor economische groei, worden uit moeder aarde gehaald. De rijzende industriële zon in Azië slokt de olievoorraden op zonder dat er echt geïnvesteerd wordt in duurzaamheid. Flora en fauna zijn aantoonbaar het slachtoffer. Maar er is geen reden tot paniek. In een misleidend tv-spotje wordt gesteld: 'energie is er altijd en overal', en als je het gebruikt, wordt de hele aarde bedekt onder een groene laag van weelderige planten en bomen. Het komt allemaal goed.

Twee kampen?

Hoe serieus nemen wij de klimaatsveranderingen en alles wat daarmee te maken heeft? Zoals ik al schreef, heeft iedereen er een mening over. Ik hoor vaak in discussies dat het

wel meevalt. Temperatuurschommelingen zijn er altijd geweest in de geschiedenis, denk maar aan de ijstijd. En als het wel eens kouder is geweest, dan kan het ook wel eens wat warmer worden, maar dat is slechts tijdelijk. Waarom zouden we dat willen tegengaan, laat de natuur toch lekker haar gang gaan.

Een wat kleinere groep is bereid om de verantwoordelijkheid te nemen en bewust te leven. Afval scheiden, een zonnepaneel op je dak, niet te lang douchen en als het even kan de fiets pakken in plaats van de auto. Je wilt immers voor je kinderen geen kaalgeplukte aarde achterlaten, maar hen ook laten meegenieten van wat we nog hebben.

Deze twee groepen bestaan vooral uit burgers zoals u en ik. Maar in beide gevallen (er zijn natuurlijk nog veel meer meningen, maar deze twee komen veel voor en de meeste andere vallen in een grijs gebied tussen deze twee) lijkt het niet een zaak van leven of dood. Ieder doet z'n best en we zien wel waar het schip strandt. Maar moeten we iets doen? En kunnen we wel iets doen? Van de beide groepen die ik hierboven geschetst heb, zal de eerste op de eerste vraag een twijfelend 'nee' laten horen en op de tweede vraag een 'misschien wel' als antwoord geven. De tweede groep zal waarschijnlijk op beide vragen positief antwoord geven, een 'ja' dus. De vraag 'moeten we iets doen?' heeft betrekking op het individu dat alles prima vindt zolang hij of zij er niet op achteruit gaat. En de tweede vraag 'kunnen we iets doen?' geeft een groepsgevoel: we hebben elkaar nodig, willen we dingen oplossen. Ook degenen die denken dat de klimaatsveranderingen zich in de lijn van een natuurlijke sinus bewegen, delen uiteindelijk in dat groepsgevoel.

Afkopen

Waar twee honden vechten om een been gaat de derde ermee heen. Als er een maatschappelijke discussie is over klimaatverandering, is er een derde groep die daar handig op inspringt: een groep die allang bepaald heeft of we iets moeten doen en wat we dan kunnen doen.

Deze groep is het bedrijfsleven, oftewel de producenten. Sinds het klimaat op de politieke agenda staat en Al Gore zijn schijnbaar goedbedoelde film *An Inconvenient Truth* over de hele wereld vertoond heeft, hebben de producenten een gat in de markt gevonden. Nieuwe bedrijven schieten als paddenstoelen uit de grond en bestaande bedrijven proberen hun clientèle te binden met een nieuwe verkoopstrategie. Energiebedrijven, banken, supermarkten, winkelketens, de autobranche en dienstverlenende instellingen schieten allemaal in het gapende gat dat in de markt is ontstaan. Wij kunnen namelijk de negatieve veranderingen in het klimaat afkopen. Een hele nieuwe lijn producten is ontwikkeld waarmee de klimaatsveranderingen ongedaan gemaakt kunnen worden en zo kunnen we de schuld afkopen die we zelf aan die veranderingen hebben. Het lijkt wel wat op vroeger: je haalt een aflat en neemt je toevlucht tot de biecht, je bent een euro armer, maar jij en je omgeving zijn gered!

Ik kan een groene hypotheek afsluiten waarmee ik investeer in duurzame akkerbouw en bosaanplant. Dus als ik niet al te gierig doe, sluit ik een hogere hypotheek af, want dan investeer ik meer in duurzaamheid en tegelijkertijd kan ik toch een nieuwe keuken en badkamer in mijn nieuwe woning plaatsen. En door groene energie in huis te halen kan het energiebedrijf naar Brazilië om daar de schillen van koffiebonen te verzamelen waar op de een of andere manier weer stroom uit gehaald wordt. Ik kan dus lekker de verwarming aanhouden en zet een extra bakje koffie, waarvan ik weet dat ik het niet opdrink en zo red ik het klimaat en blijf ik toch genieten in mijn eigen comfortabele positie. Zo zijn er legio voorbeelden te noemen hoe bijna iedereen als individuele consument een positieve bijdrage kan leveren aan het milieu door te consumeren en daardoor ook nog een gemeenschappelijk gevoel van verantwoordelijkheid over te houden.

De derde partij staat er volkomen besluiteloos naar te kijken, niet wetend wat goed is en welke belangen er op het spel staan. Men kijkt naar elkaar en wacht op de dingen die de ander onderneemt. Ook de regering staat erbij en kijkt ernaar.

Of is dat schijn? Zouden regering en producenten een gemeenschappelijk belang hebben, omdat deze massale omkoping voor beide positief uitpakt? Regering en producenten lijken natuurlijk wel op elkaar. Ze streven beide naar groei. Vooral in de EU worden regeringen afgerekend op groei. Economische groei staat hoog

in het vaandel. De overheid doet er alles voor om te zorgen dat wij erop vooruitgaan en meer consumeren en meer produceren. Ook hebben beide partijen een kortetermijnvisie. De regering moet het in vier jaar goed doen, want dat is goed voor de partij en het imago, en vergroot de kans op herverkiezing. Producenten weten als geen ander hoe beweeglijk de markt is en maken nooit een product dat lang meegaat, maar dat bij een nieuwe hype weggegooid kan worden en vervangen wordt door een nieuw model.

Ik geloof dat de regering er veel belang bij heeft dat de burgers een gevoel van gerustheid hebben. De producenten bedienen de overheid hierin. Zolang de consumenten door consumeren kunnen bijdragen aan een betere wereld, worden er geen kritische vragen gesteld. Iedereen vaart er wel bij. Als ook de regering haar beste beentje voorzet door te besluiten te investeren in duurzame energie, zodat in 2020 twintig procent van het energiegebruik duurzaam is uit windmolens, zonnepanelen en biomassa, dan wekt dat alleen maar meer vertrouwen. Met z'n allen gaan we ervoor.

Waarschuwing

Maar deze gerustheid is een valse gerustheid. In deze eeuw zullen we te maken gaan krijgen met grote problemen. Het gaat in de eerste plaats om een ecologisch probleem, of beter gezegd: een ecologische ramp. De aarde zal in de komende eeuw 1,8 tot 6,4 graden Celsius opwarmen. Deze opwarming zal grote gevolgen hebben voor de mens en het milieu. Door de opwarming van de aarde zal de zeespiegel stijgen, er zal een toename zijn van droogte en hitte, maar ook van extreme neerslag. De opname van koolstofdioxide door de oceanen neemt al sterk af, waardoor ondanks de afspraken in het Kyotoprotocol de concentratie koolstofdioxide in de atmosfeer niet zal afnemen. Door extreme droogte en neerslag wordt de opbrengst uit de landbouw steeds lager. De graanprijs stijgt al flink en de vleesprijs zal ook gaan stijgen. Door de toename van de wereldbevolking en de welvaart in Azië zal de vraag naar voedsel toenemen. Grote voedseltekorten en zelfs hongersnoden zijn niet uit te sluiten in de toekomst. Het wordt steeds moeilijker om schoon drinkwater te krijgen, met als gevolg dat de mens steeds kwetsbaarder wordt voor ziektes en epidemieën. De invloed van temperatuurstijging zal ongekende gevolgen hebben voor mens en dier. Maar er is meer aan de hand dan alleen de opwarming van de aarde. Waarom zouden overheid en producenten iedereen aan de groene stroom willen hebben? Omdat de aarde dan niet langer opwarmt? Nee. Iedereen moet aan de groene stroom, omdat de olieproductie haar piek bijna bereikt heeft (rond 2011). Het verschil tussen de olie die jaarlijks uit de grond gepompt wordt (geschat rond de 50 miljard vaten)¹ en de olie die jaarlijks ver-

bruikt wordt (85 miljard vaten), is steeds meer in ons nadeel. Rond 2020 is het gebruik van benzine of diesel voor auto's geen optie meer. Dat is dan onbetaalbaar vanwege de lage productie en de torenhoge vraag.^a Maar deze problemen worden onder de pet gehouden. Zolang consumenten gerust zijn en blijven consumeren is (economische) groei gegarandeerd. Dat is de doelstelling van overheid en producenten voor nu. De problemen die tien jaar verderop liggen, zijn voor anderen. Ik begon in dit artikel over klimaatsveranderingen. Maar ik heb het nog niet over de oorzaak daarvan gehad. De oorzaak, dat zijn u en ik! Het is aantoonbaar dat de opwarming van de aarde niet het gevolg is van natuurlijke schommelingen, maar van het leefgedrag van mensen op deze aarde.^b De opwarming van de aarde wordt veroorzaakt door verbranding van fossiele brandstoffen, ontbossing en activiteiten in de industrie en landbouw. Dat is een verschil met eerdere veranderingen in het klimaat. Wij leggen een te hoge belasting op de natuur. We putten die onnodig uit. Ons consumptiegedrag houdt de massaproductie van goederen (waarvan de grondstoffen uit de natuur komen) in stand. Ook als wij consumeren voor een betere wereld werken we mee aan economische groei en uitbuiting van de natuur. Daarin speelt status een belangrijke rol. Niemand wil onderdoen voor de burens en vrienden als het gaat om auto, huis en ander bezit. En dan laat ik de geestelijke en emotionele verarming die dat in onze maatschappij tot gevolg heeft nog buiten beschouwing. Wetenschappers trekken al jaren aan de bel. Maar tevergeefs. Zij waarschuwen voor totale uitputting van de aarde en de snelheid waarmee dat gepaard gaat. Zij zijn het ook die al twintig jaar geleden een alternatieve energiebron aanreikten die er toe deed. Kernfusie. Fusie is het samensmelten van lichte atomen tot zwaardere atomen. De energie die van de zon afkomt is een fusie van waterstof. Op de aarde is deze fusie niet mogelijk, maar wel is het mogelijk om deuterium en tritium te fuseren. Dit proces vindt plaats in een plasmavat waar een temperatuur van 150 miljoen graden wordt bereikt om het gas tot een plasma te vormen. Deuterium is voor een lage prijs uit zee-water te winnen. Tritium is te produceren uit lithium. Die productie kan plaatsvinden in het plasmavat, waardoor transport niet nodig is. Voor kernfusie is slechts 100 kilogram deuterium en 10 ton lithiumerts nodig om een centrale van 1000 mW een jaar te laten draaien. Om 1000 mW uit een kolencentrale te produceren is 2,7 miljoen ton kolen nodig. Bij kernfusie komt geen radioactief materiaal vrij. De binnenwand van het plasmavat wordt wel radioactief, maar door het gebruik van lage-activatiemateriaal kan dit sterk gereduceerd worden. Maar velen vinden kernfusie eng en ernstig klinken en laten zich daardoor weerhouden.^c Daar staat tegenover dat het stre-

ven van de overheid om in 2020 twintig procent duurzame energie te leveren uit windmolens, zonnepanelen en dergelijke volstrekt onhaalbaar is. Bovendien is er dan nog steeds die andere tachtig procent, terwijl dure producten als olie en gas dan geen optie meer zijn.

Aanpak A

Als wij echt iets willen veranderen, is er maar één optie. Wij moeten ons consumptiegedrag aanpassen. Wij moeten onze consumptie minderen en ons gedrag veranderen. Dat houdt in dat we niet steeds meer willen, maar dat we met minder genoeg gaan nemen. Dat staat haaks op onze tijdsgeschiedenis, maar is mijns inziens het enige alternatief als we voor de komende generaties iets willen achterlaten dat de moeite waard is.

De consumptie is een wisselwerking tussen consumenten en producenten. Het is mij er niet om te doen een schuldige aanwijzen, want consumenten en producenten houden elkaar in stand. Daarom is het belang van de overheid in dezen zo groot. Als de regering in staat is om haar eigen belangen en kortetermijnvisie naast zich neer te leggen en serieus aan de slag gaat met dit probleem, kan er een grote stap gedaan worden in de goede richting. Het is de taak van de overheid om consumenten te laten inzien dat ze niet vrijblijvend kunnen doorgaan gaan met de huidige manier van leven. We kunnen niet langer groei nastreven, maar moeten iets van onszelf in de toekomst investeren. Wat wij als consumenten willen, moet ondergeschikt zijn aan wat goed is voor de wereld, onze medeburgers en alles wat leeft op deze aarde. De overheid moet het einde inluiden van individualisme en juist op dit vlak omzien naar haar burgers. Zij moet een duidelijke visie en sturing laten zien. Zelfs nu het economisch landschap door de creditcrisis is veranderd, blijven we geprikkeld om te consumeren. Leningen worden tegen zogenaamd nog lagere rentes aangeboden. En je kunt bepaalde hypotheekvormen zo inkleden dat je in betere tijden een groter aandeel kunt terugbetalen, zodat je nu wat ademruimte hebt om in je behoefte te kunnen blijven voorzien. Oplossingen die geen pijn doen zijn er al genoeg. Maar het zal tijd worden dat de overheid met echte oplossingen gaat komen, dat zijn oplossingen die iedereen pijn doen. Eén insteek kan zijn om onze mobiliteit in te perken. We betalen nu niet de werkelijke prijs om van A naar B te komen. Een vliegticket naar Barcelona voor € 75,- is absurd^d. Wegenbelasting en accijns op brandstof zouden veel hoger moeten liggen. En het is echt niet raar als we belasting betalen op vervuillende recreatie, zoals karten, zwembaden, sauna's, boten en pretparken. Een tweede optie is om ons consumptiegedrag te veranderen door heffingen op luxeartikelen, zowel food als non-food. Als op deze manier het consumptiegedrag veranderd kan worden, zijn producen-

ten gedwongen om zich aan te passen. En dan past het om te zeggen dat we met z'n allen iets kunnen doen!

Bovenstaande voorstellen vormen een zeer ingewikkelde materie en elke maatregel van de overheid kan zeer vergaande gevolgen hebben. Kettingreacties zijn niet goed controleerbaar en moeten worden voorkomen.

Tot nu toe heb ik gekeken naar consumenten, producenten en de overheid. Maatschappelijke organisaties kunnen hierin een grote rol spelen. De kerk is hier een van. Is er een rol weggelegd voor de kerk in deze discussie? De hoofdzaak van de kerk is de viering van de gemeenschap met Christus en daaruit voortvloeiend de verkondiging van het evangelie in de wereld. Maar kennen we nog wel de sociale functie van de kerk? En kan die werkelijk een rol spelen? Op deze vragen wil ik in mijn volgende artikel verder ingaan.

Met dank aan: P.R. Barkema.

Floris van Halem is Manager Test and Quality operations & Chief Assembly operations voor de Glaesum Group in Nijkerk. Hij is actief lid en ouderling van de Gereformeerde Kerk (v) van Amersfoort-Centrum.

Noten

- ¹ De inhoud van een vat olie is 159 liter.
- a Op de site van Peakoil staat een artikel van Bob Lloyd. Hij laat met drie verschillende rekenmethodes het tijdstip van de oliepiek zien en de gevolgen daarvan. Het artikel is te vinden op www.peakoil.nl/?p=169.
- b Op de site van het KNMI is het rapport van de IPCC te vinden en de betekenis daarvan voor Nederland. In dit rapport staat ook dat de huidige klimaatveranderingen voornamelijk veroorzaakt wordt door mensen. De IPCC (International Panel of Climate Change) is een wetenschappelijk onderzoeksorgaan dat is aangesteld door de Verenigde Naties. Het volledige rapport is te lezen op: www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr_spm.pdf.
- c Zie voor meer informatie: www.fusie-energie.nl/nieuws/nieuws.htm.
- d Op de site van ebookers.nl is een ticket te boeken vanaf € 74,44 vanaf Frankfurt naar Barcelona met AirBerlin.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Prof. dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

Drs. B. Bos (voorzitter),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv. Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653357.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december)

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Vrijgemaakt in Noorwegen (1)

Al enige jaren is Noorwegen een relatief populair emigratieland voor Nederlanders voor wie ons eigen land te klein, te vol, te onrustig enzovoort is geworden. De volksaard van het Scandinavische land met zijn op veel plaatsen nog ongerepte en ruige natuur blijkt goed te passen bij de onze. In de periode april 2004 tot augustus 2006 mochten we een poosje in één van de buitenwijken van de Noorse hoofdstad Oslo wonen, werken én... kerken. Van de kleine Lutherse kerkgemeenschap waarvan we daar lid waren, geef ik in twee artikelen een impressie. In dit artikel beschrijf ik onder andere de geschiedenis van deze kerkgemeenschap, die een aantal verrassende parallellen vertoont met die van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt).

M. van Loon ■

Noorwegen sociaal-economisch

Van Noorwegen wordt wel eens gezegd dat het het laatst overgebleven communistische land in Europa is. Het verschil met de voormalige Oostbloklanden zou zijn dat in Noorwegen het socialisme wel succesvol is geweest. Een kanttekening is hier wel op z'n plaats: de hoge welvaart in het land drijft voor een groot deel op de verdiensten van de olieproductie. Tot de oliecrisis van begin jaren '70 was Noorwegen dan ook een relatief arm land. Daarna heeft het land zich in hoog tempo ontwikkeld tot één van de rijkste landen ter wereld. Een andere peiler naast de olieinkomsten waarop deze welvaart rust, is de hoge arbeidsparticipatie: nergens in Europa vind je zoveel fulltime tweeverdieners. Dit wordt door de overheid dan ook gestimuleerd en mogelijk gemaakt door betaalbare kinderopvang voor iedereen. De gedachte hierbij is dat het land, dat zo'n 5 miljoen inwoners telt, alle arbeidskrachten nodig heeft. Tegelijk zit er ook een wijd verbreid gelijkheidsbeginsel achter, onder andere resulterend in de gedachte dat vrouwen gelijke mogelijkheden moeten hebben om zich beroepsmatig te ontplooiën als mannen. In het algemeen is gelijkstelling in de Noorse politiek een geveugeld woord.¹ In de Noorse samenleving kom je het achterliggende principe dan ook geregeld tegen. Zo vermoed ik - om maar een voorbeeld te noemen - dat de veel geroemde integratie van gehandicapten in de samenleving mede hieruit voortkomt. Een ander voorbeeld is dat de beloningen voor hoogbetaald en laagbetaald werk veel dichter bij elkaar liggen dan in andere westerse landen. Het zal duidelijk zijn dat dit gelijkheidsprincipe voor- en nadelen heeft. Het openstellen (onlangs) van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht zullen veel christenen tot de nadelen rekenen.² Persoonlijk zie ik in de praktijk grote nadelen van het hoge percentage tweeverdie-

ners. Alleen al het feit dat veel kinderen vanaf heel jonge leeftijd vijf volle dagen per week aan de kinderopvang worden uitbesteed. Ook wordt het verband wel gelegd met het hoge aantal echtscheidingen. Inmiddels is minder werken voor velen geen optie meer: om het ongekende welvaartspeil in stand te houden, moeten beide partners haast wel een fulltime baan hebben, alleen al vanwege de sterk gestegen woonlasten.³

Verwant aan het gelijkheidsprincipe is de Wet van Jante⁴, die er kort gezegd op neer komt dat niemand moet denken dat hij of zij boven het maaiveld uitsteekt; de gedachte dat je meer voorstelt, is misplaatst. Hoewel niet iedereen zich met deze wet identificeert, is het onderliggende principe wel degelijk aanwezig in de samenleving en, zoals ik verderop nog zal proberen te laten zien, ook in de kerk. Hetzelfde geldt voor het eerder genoemde 'gelijkheidsprincipe'.

Kerkelijke kaart

Wanneer de Reformatie zich ook naar Scandinavië uitbreidt, dan gebeurt dat in de Lutherse variant. Het woord gereformeerd kent men er maar nauwelijks. Eén van de kenmerken in Lutherse landen is dat de kerk meestal staatskerk is. Binnen de noordelijke landen vormt Zweden hierop sinds enige jaren de uitzondering. Onlangs zijn ook in Noorwegen stemmen opgegaan om kerk en staat geheel te scheiden, maar hiervoor lijkt op dit moment geen meerderheid. Het overgrote deel van de Noorse bevolking (ca. 85%) is dan ook lid van de staatskerk. Dit percentage, dat al jaren onder druk staat, is opvallend hoog te noemen in een land waarin minder dan de helft zich christen noemt en 30% daadwerkelijk in God zegt te geloven. Veel Noren zien de kerk dan ook maar weinig van binnen: alleen bij bijzondere gelegenhe-

den, zoals huwelijk, doop en confirmatie gaat men ter kerke. Het is op dergelijke momenten dat men van de diensten van de kerk gebruik wenst te maken. Dat is precies wat het belang van de kerk is, zo heb ik - vrij weergegeven - de Noorse premier Stoltenberg eens horen zeggen.

De staatskerk is sterk pluriform: je treft er vrijzinnigen én confessionelen aan. De laatsten hebben vaak 'eigen' gemeentes, vergelijkbaar met 'bondsgemeentes', of eigen samenkomsten in een 'bedehus', onder leiding van leken. In dat laatste geval worden alleen voor officiële handelingen voorgangers van de staatskerk ingeschakeld.

Een kleine 9% van de Noren is lid van een groepering of kerkgenootschap buiten de staatskerk. Het gaat hierbij om katholieken (veelal van Poolse komaf), evangelischen, de Pinksterbeweging en een aantal Lutherse kerkgenootschappen, die zich om verschillende redenen van de staatskerk hebben losgemaakt. Bij één ervan, *frikirken*⁵, speelde kritiek op de organisatie van de staatskerk sterk mee. Na de oprichting van een eigen kerkgenootschap in 1877 koos frikirken voor een presbyteriaans kerkmodel, in plaats van voor het episcopale stelsel van de staatskerk. In deze keuze speelde het democratiseringsproces in de tweede helft van de 19e eeuw een rol, maar belangrijker was de overtuiging dat de gemeente naar apostolisch voorbeeld zelf verantwoordelijk moet zijn voor de keuze en aanstelling van ambtsdragers, onder wie ook de predikant. Frikirken heeft gemeenten verspreid over het hele land en telt ca. 21.000 leden.

Ongeveer in dezelfde tijd als frikirken ontstaat om heel andere redenen het kleinere DELK, of voluit *Det evangelisk-luterske kirkesamfunn*⁶. Van dit kerkgenootschap zijn wij ruim twee jaar lid geweest. Hoewel er allerlei verschillen zijn aan te wijzen tussen DELK en de Gereformeerde Kerken in Nederland, zijn er een aantal opvallende parallellen, die ik in het navolgende hoop te schetsen aan de hand van de geschiedenis van DELK en de situatie van vandaag. Ik besluit het artikel met een paar leerpunten uit deze toch wel bijzondere ervaring.

Voorgeschiedenis van DELK

Vandaag de dag bestaat DELK uit 14 gemeenten met in totaal zo'n 3400 leden. Deze gemeenten liggen allemaal in de zuidelijke punt van Noorwegen, grofweg ten zuiden van de lijn Oslo-Bergen. De meeste ervan zijn gelegen aan of vlakbij het Oslo-fjord in de provincie Vestfold. Het is het gebied dat historisch gezien het meest contact had met de rest van Europa en hier is dan ook het Piëtisme aan land gegaan, dat in de 18e eeuw overal in Europa opkwam.

Hans Nielsen Hauge

Een bekende opwekkingsprediker op het 'platteland' van zuidelijk Noorwegen was Hans Nielsen Hauge (1771-1824), die behalve door Lutherse piëtisten en voorlopers als Johann Arndt, geraakt was door de mysticus Johannes Tauler. Net als Tauler was Hauge zelf een lekenpredikant die er vanuit eigen geestelijke ervaringen niet voor terugschrok predikanten en theologen terecht te wijzen. Dat werd Hauge uiteraard niet in dank afgenomen en heeft er mede toe geleid dat zijn activiteit als rondtrekkend prediker hem meermalen in de gevangenis heeft gebracht. Hauge stoorde zich namelijk niet aan het konventikelverbod dat sinds 1741 van kracht was en hield opbouwbijsen-

komsten⁷ op boerderijen en andere plaatsen zonder goedkeuring van de plaatselijke predikant. In 1804 resulteerde dit zelfs in 10-jarige gevangenisstraf en een hoge boete.

Piëtisme

De prediking van Hauge en anderen vormde de basis voor het ontstaan van piëtistische groeperingen. Men liet zich vooral beïnvloeden door geschriften van Duitse origine, zoals die van Spener, Arndt en Francke. Een figuur die veel invloed heeft gehad, is de Deen Erik Pontoppidan (1698-1764), die enige tijd in Noorwegen actief is geweest en nadien ook nog in Nederland heeft gestudeerd. Tot op de dag van vandaag wordt zijn catechismusverklaring nog gelezen, alsmede zijn boek *De spiegel van het geloof of de kentekenen van Gods kinderen*⁸, waarin het geloofsleven en de vruchten van het geloof worden geschilderd.

Na Hauge

Na Hagues dood deelden de Haugiaanse geleerden zich in tweeën. Onder invloed van de Zweedse opwekkingsprediker Carl Olof Rosenius (1816-1868) ontstond er een meer 'evangelische' tak. Anderen waren hier huiverig voor, bang als ze waren voor goedkope genade die niet tot de 'rechte' boetvaardigheid en heiligmaking zou leiden. Zij benadrukten juist het beleven van de aanvechting, de eigen zondigheid en zwakheid. Als gevolg daarvan kwam ook de eigen heilszekerheid op losse schroeven te staan. Uit deze laatste tak is in 1872 DELK uiteindelijk voortgekomen.

Van schoolstrijd tot vrijmaking

Het is nooit de bedoeling van Hauge of zijn volgelingen geweest om tot de oprichting van een nieuw kerkgenootschap te komen. Men wilde juist de kerk van binnenuit hervormen. Dat er toch een nieuw kerkgenootschap ontstaat, is het gevolg geweest van een langdurige schoolstrijd.

Het begon allemaal met een wijziging in de wet op het lager onderwijs, die in 1860 van kracht werd en de daarmee verband houdende invoering van een zogenaamd leesboek. Ook voor de invoering van dit leesboek was het doel van het onderwijs dat de leerlingen leerden lezen, schrijven, rekenen en zingen, maar het doel was vooral godsdienstonderwijs. Maar in de praktijk leerde, mede als gevolg van de korte schooltijden, nog niet de helft van de leerlingen lezen en schrijven. Daarbij kwam dat de leesstof bestond uit de bijbel en eventueel andere opbouwende literatuur en dat het zangrepertoire zich beperkte tot gezangen. De school was er dus vooral voor godsdienstige vorming, zeker in de ogen van de Haugerianen. Volgens de nieuwe wet moest het accent echter komen te liggen op algemene vorming, tot christen én tot burger. Deze opvatting bracht met zich mee dat het 'leesboek' ook volksverhalen, sagen en Scandinavische literatuur bevatte. Daar kwam nog bij dat er ook bezwaren leefden tegen de godsdienstige inhoud van het 'leesboek'. In 1866 leidde dit alles er toe dat 76 ouderparen in de regio Ramnes (in de provincie Vestfold) hun kinderen van school haalden en eigen scholen begonnen. Al snel kwam het op diverse plaatsen in het gebied langs het Oslo-fjord tot stichting van eigen scholen. Daarmee was het probleem echter niet geheel opgelost, want ook deze private scholen moesten voldoen aan de door de overheid gestelde eisen. Op verschillende momenten komt het dan ook tot confrontaties

met de autoriteiten, in de ene plaats eerder dan de andere. Soms gaan de lokale autoriteiten mee in een ruime interpretatie van de schoolwet, maar lang niet altijd en overal. Een complicerende factor is dat de lokale predikanten voorstander zijn van de nieuwe wet en het 'leesboek' en tegelijkertijd toezichthouder en zelfs examiner zijn. Bovendien zijn deze zelfde predikanten ook degenen die het confirmanten-onderwijs geven⁹. De Haugerianse bezwaarden zitten dus in een gewetensconflict: ingaan tegen hun eigen predikanten, of tegen de laatste wil van hun geestelijk vader, Hauge, in een eigen kerkverband beginnen. Dit laatste was in 1845 door de zogenaamde dissenter-wet mogelijk geworden. Deze wet stond andere religieuze stromingen naast de staatskerk toe. Elling Eielsen (1804-1883), die in 1846 in Noord-Amerika een evangelisch-lutherse kerk had opgericht en gold als de geestelijke opvolger van Hauge, raadt tijdens een bezoek aan zijn vaderland in 1862/'63 de Haugerianen in sterke bewoordingen aan om over te gaan tot een eigen kerkgemeenschap. Eielsen waarschuwt voor een valse geest in de staatskerk, voor de valse leer die krachtig kerk en school binnengedrongen is en voor het oordeel dat volgens hem niet ver weg is. De Haugerianen staan nu in tweestrijd: blijven of gaan? Die vraag houdt de gemoederen lang bezig en het is met bezwaard hart dat men in 1870 bijna unaniem besluit uit de staatskerk te treden, mede gesteund door een pastorale brief van Luther aan de christenen in Bohemen. Er wordt een comité opgericht en in 1872 is het bestaan van DELK, zij het dan nog onder een andere naam, een feit. Zo mondt een schoolstrijd uit in een heuse vrijmaking.

DELK-scholen

Na deze vrijmaking worden de Haugerianse scholen de verantwoordelijkheid van de lokale gemeentes binnen DELK. De 'leesboek'-kwestie is nooit tot een oplossing gekomen, maar na het hoogtepunt van de schoolstrijd tegen 1870, laten de autoriteiten de 'leesboek'-kwestie min of meer op zijn beloop, zij het dat er her en der nog wel wat schermutselingen plaatsvinden. De vrije gemeentes besluiten zich bovendien te onderwerpen aan de controle van autoriteiten op de scholen, zij het met een aantal slagen om de arm. In de praktijk slagen ze erin om 'leesboek' buiten de deur van hun scholen te houden. Voor godsdienstonderwijs gebruikt men het oude lesboek, Luthers catechismus en Pontoppidans verklaring ervan. Nieuw is dat men besluit om ook het gebruik van een boek over bijbelse geschiedenis toe te staan 'voor wie daar de gave voor heeft'. Voor wereldoriëntatie gebruikte men een boek van Johann Arndt met de bedoeling om zo te voldoen aan de eisen van de schoolwet op dit punt.

Vandaag

De DELK-scholen van vandaag zijn niet te vergelijken met zoals ze in de begintijd waren. Wat echter gebleven is, is de sterke band tussen kerk en school. Hoewel formeel de band iets losser is, zijn de plaatselijke gemeentes nog steeds eigenaar van de scholen. Alle bestuursorganen worden bemenst door DELK'ers, terwijl het overgrote deel

van het docentenkorps uit DELK afkomstig is. Een enkeling komt uit de eerder genoemde bijbelgetrouwe groepen binnen de staatskerk. In grote lijnen zou je kunnen zeggen dat qua structuur en bemensing de scholen veel lijken op hoe het gereformeerd onderwijs is georganiseerd. Dat geldt heel nadrukkelijk ook voor de motivatie. In de jaarboekjes van de scholen staat te lezen dat aan de kinderen op grond van de doopbelofte degelijk christelijk onderwijs moet worden gegeven.

Minder herkenning wellicht roept de praktijksituatie op. Het aantal identiteitsgebonden uren is op last van de overheid beperkt. Daar komt bij dat de wet eist dat iedereen als leerling moet worden toegelaten. In de praktijk betekent dit dat het percentage niet-christelijke leerlingen op de DELK-scholen vrij hoog is. Wat op zijn beurt heeft weer gevolgen voor het godsdienstonderwijs, waaraan volgens de Noorse wet ook niet zoveel uren besteed mogen worden als op 'onze' scholen.

Private scholen

In Nederland kennen we het onderscheid tussen openbaar onderwijs en bijzonder onderwijs. In Noorwegen kent men iets soortgelijks, maar het grote verschil is dat de overheid niet alle kosten dekt van wat men 'private scholen' noemt, maar slechts ca. 85%. Het gevolg is dat er schoolgeld betaald moet worden. Dat belet veel niet-christelijke ouders niet om hun kinderen naar een private school te sturen. Door de vaak kleinere klassen staan deze goed aangeschreven. Dat geldt ook voor de DELK-scholen, die - zoals eerder opgemerkt - een hoog percentage niet-kerkelijke leerlingen hebben. Dit ziet men echter niet als een probleem, maar als een kans om jonge mensen in contact te brengen met Christus.

Tot zover deze keer. In het volgende artikel beschrijf ik hoe DELK er vandaag voor staat en wat we van onze kennismaking met DELK hebben geleerd.

Maarten van Loon was ruim 10 jaar werkzaam in het wetenschappelijk onderzoek en hield zich o.a. bezig met de modellering van luchtverontreiniging. Sinds 2006 studeert hij theologie aan de Theologische Universiteit te Kampen. Hij is lid van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-West.

Noten

- 1 Noors: 'likstilling'
- 2 Het Noors heeft hier een prachtige uitdrukking voor: 'kjønnsnøytral ekteskap'. Letterlijk: 'geslachtsneutraal huwelijk'.
- 3 Lees: huizenprijzen. Huren is vrijwel onbetaalbaar en komt veel minder voor dan in Nederland.
- 4 Noors: Janteloven. Deze 'wet' bestaat uit 10 geboden. Elk 'gebod' ervan verbiedt je op een bepaalde manier om niet te denken dat je 'iets' bent.
- 5 Letterlijk: de vrijkerk. Zie www.frikirken.no
- 6 Het evangelisch-lutherse kerkverband. Zie www.delk.no
- 7 Noors: 'oppbyggelige møter'.
- 8 Noorse titel: *Troens spel eller Guds børns kjennetegn*.
- 9 Wij zouden zeggen: belijdeniscatechisatie. De confirmatie vindt meestal plaats op ca. 16-jarige leeftijd.

Als een kerk opnieuw begint

Enkele maanden geleden verscheen het eerste Nederlandstalige handboek voor gemeentestichting. Vier auteurs die de afgelopen jaren geregeld publiceerden over kerkplanting (de letterlijke vertaling van het Engelse *churchplanting* en synoniem met de term gemeentestichting) hebben voor dit werk hun krachten en inzichten gebundeld.

T. Vreugdenhil ■

Het gaat om de Utrechtse missioloog Gerrit Noort (verbonden aan het Hendrik Kraemer Instituut), Stefan Paas (docent aan de CH Ede en sinds 1 januari 2009 ook aan de TU in Kampen), Henk de Roest (hoogleraar praktische theologie in Leiden) en Sake Stoppels (docent gemeentepbouw aan de VU). Hun namen staan garant voor kwaliteit in onderzoek en schrijven en alle vier hebben ze sympathie voor missionaire initiatieven vanuit en naast de kerk. Tegelijk zijn ze niet terughoudend met goede vragen en met kritisch commentaar. Gelukkig, want alleen in deze combinatie kan gemeentestichting in Nederland zich verder ontwikkelen. Een handboek van bijna 400 pagina's is uiteraard te omvangrijk voor een recensierend artikel. Met de punten die ik aanstip wil ik de lezer graag overtuigen dat wat vandaag op het vlak van gemeentestichting gebeurt, voor alle kerken en kerkleden van groot belang is. Gemeentestichting is geen hobbyisme van en voor enkelingen. De auteurs noemen hun boek bewust geen 'handboek voor gemeentestichters' (dat zouden anderen niet hoeven te lezen) maar spreken van een boek over *missionaire gemeenschapsvorming*.

Hoe zijn we terechtgekomen in een tijd dat er in Nederland weer kerken geplant worden? De auteurs nuanceren: er zijn altijd kerken geplant. Splitsing van een gemeente bijvoorbeeld is een vorm van kerkplanting, net als starten in een nieuwbouwwijk. Vandaag de dag is er veel aandacht voor kerkplanting *vanuit missionaire motieven* en daar begint gelijk de discussie. Zou dat echt nodig zijn? Elke gemeente is toch missionair? Als veel gemeenten noodgedwongen hun deuren moeten sluiten, doen we er dan niet verstandig aan om wie nog wel belangstelling heeft voor geloven zo goed mogelijk onder te brengen bij bestaande kerken? Enig historisch perspectief helpt hier verder. Gemeentestichting is niet 'de zoveelste hype' maar kent een bijbels grondpatroon. Op een plaats waar geen christelijke kerk bestaat, sticht iemand een gemeente. Gevestigde gemeenten zijn er in het Nieuwe Testament nauwelijks of niet. Veel organisatorische, ambtelijke en ethische kwesties zijn alleen goed te begrijpen als je beseft dat we hier horen van christelijke gemeenten

in hun baby-, kleuter- of puberperiode. Geen wonder dat de bijbel juist in startende kerken soms wordt stukgelezen, met name Handelingen en de brieven. Opnieuw beginnen is een middel om de Geest van God te voelen waaien, zoals dat in het Nieuwe Testament ook de dagelijkse ervaring van christenen is geweest.

Uit de gereformeerde theologiegeschiedenis halen de auteurs de term *plantatio ecclesiae* naar voren - de Latijnse term voor kerkplanting, zo reeds te vinden bij Voetius (17e eeuw). Op inzichtgevende wijze wordt beschreven hoe dat de zendingsgeschiedenis van de afgelopen eeuwen sterk heeft beïnvloed. Vanuit Nederland werden kerken geplant in Suriname en in het enorme gebied dat vandaag Indonesië heet. Pas na de Tweede Wereldoorlog komt de vraag op de agenda of er ook in Nederland zelf (weer of meer) kerken geplant moeten worden. Evangelische denominaties liepen in dit opzicht voor op de gereformeerde kerkverbanden en in het recente verleden waren de kleinere gereformeerde kerkgenootschappen er net wat eerder mee dan de Protestantse Kerk in Nederland. Vandaag de dag kan geen enkele denominatie om de realiteit van een in veel opzichten geseculariseerd Nederland heen en behalve bij de katholieken staat kerkplanting dan ook op de agenda van ieder kerkgenootschap. Kerkplanting lijkt een manier om over kerkmuren heen met elkaar in gesprek te komen. Het handboek laat zien dat juist door een reeks experimenten dwars door alle denominaties heen de aandacht voor kerkplanting is toegenomen. Getalsmatig stelt het allemaal nog weinig voor, maar wat als alle denominaties massaal aan kerkplanting zouden doen? Wat als er goed doordacht zou worden geïnvesteerd in opleiding, vormen van kerkelijke consultancy, startsubsidies?

Het gaat niet aan om alleen te roepen dat er meer kerken moeten komen. Dat is veel te makkelijk. Kerken sluiten immers niet voor niks: er is blijkbaar weinig behoefte aan. Tegen de aantallen gemeenten die het komende decennium gesloten worden (naar schatting zo'n 1200) valt ook met geen mogelijkheid op te planten. Er zit een terechte aarzeling in de titel: *als* een kerk (opnieuw) begint. Zo vaak gebeurt het niet. En toch. Ik volg de filosoof Charles Taylor die in zijn boek *Een seculiere tijd* secularisatie niet simpelweg aan kerkverlating gelijkstelt, maar betoogt dat een seculiere tijd betekent dat geloven voor niemand meer vanzelfsprekend is, ook niet voor de gelovige zelf. Het valt vandaag niet mee, noch om te geloven, noch om atheïst te zijn. Er zijn kerken nodig die dát accepteren en doordenken en die antwoorden bieden waar gelovigen en minder gelovigen iets mee kunnen. Een seculiere tijd vraagt om seculiere kerken: gemeenten waar men verstaat dat God ons ongelooft te hulp zal moeten komen. In theorie kan elke bestaande kerk zo'n omslag maken. In de praktijk blijkt het meestal sneller en doeltreffender te verlopen als iemand het aandurft om ergens een nieuwe start te maken. De keuze voor een kerkverband is dus redelijk eenvoudig: een grootscheepse aanpassing van bestaande gemeenten (met alle lastige dingen die daaraan verbonden zijn) of nieuwe kerken starten waarvan bestaande gemeenten geleidelijk aan kunnen leren, zowel van wat er goed als wat er fout gaat.

In het tweede deel van het handboek komt een tiental casestudy's van gemeentestichting voorbij. Elke nieuwe kerk kan worden ingedeeld aan de hand van een soort raster: wat is de *geografische* component (stadscentrum, achterstandswijk, vinexlocatie, streekgemeente, dorp), wat is de *doelgroep* (alle mensen, hoogopgeleiden, gezinnen, christenen, ongelovigen, singles, en er komt zelfs een heuse 'kerk voor boeven' voorbij) en wat is de *theologische richting/denominatie* van de gemeente (oecumenisch, protestants, orthodox-gereformeerd, evangelisch of 'emer-

ging'). Dit raamwerk is trouwens een goed voorbeeld van hoe een instrument uit de kerkplanting net zo goed kan worden toegepast binnen een bestaande kerk. Het zou bijvoorbeeld aardig zijn om gemeenteleden te enquêteren over wat zij zelf zien als de geografische, doelgerichte en theologische kaders van de gemeente. In de antwoorden zullen ongetwijfeld opvallende overeenkomsten en verschillen zijn. En het wordt helemaal interessant als er cijfers en feiten uit de plaats waar die kerk zich bevindt naast kunnen worden gelegd (elke burgerlijke gemeente in Nederland beschikt over een afdeling statistiek). Zijn er overeenkomsten en verschillen tussen wat de kerk denkt en de plaats vindt?

Een heel interessant hoofdstuk vind ik nummer 23. Dat gaat over de uitdaging die situaties van gemeentestichting bieden voor de gevestigde kerken, juist ook voor de moederkerk en de zusterkerken die 'het project' (zoals het vaak genoemd wordt om aan te geven dat iets geen kerk of 'nog' geen kerk is!) ondersteunen. Vaak maken kerkplantingen een snelle groei door uit de babyfase naar de puberfase of soms al richting volwassenheid. Waar biologische ouders vaak minstens twintig jaar de tijd hebben om hierin mee te groeien, gaat dat bij kerken vaak om enkele jaren (Amstelveen werd binnen 4 jaar zelfstandige gemeente). Het valt voor zusterkerken vaak niet mee om de nieuwe loot aan de stam vooral te (h)erkennen op 'DNA-niveau', een uitdrukking die ik aan Tim Keller ontleen. Dat vind ik een intelligente en toch begrijpelijke metafoor. DNA is niet de cel (kerk) zelf, maar bepaalt wel de identiteit van een cel én stelt een cel in staat om zichzelf te delen. Volgens Keller doet zich hetzelfde voor als kerken met elkaar samenwerken en zeker als ze nieuwe gemeenten stichten. Klonen kan niet en zou ook niet goed zijn. Dat merken we niet alleen in Amstelveen, het geldt net zo goed voor Amersfoort. Vathorst en Soesterkwartier verdienen meer dan een kopie van wat elders in Amersfoort goed werkt. Verschillen definiëren op het niveau van 'wat is de kern en wat zijn de randzaken' zorgen vaak voor vruchteloze discussies. In de regio Amsterdam hebben we daar leergeld voor betaald door aan de start van het Amstelproject te discussiëren over wel of geen liederen of drama in de eredienst. Toen de projecten eenmaal begonnen waren, bleken er waarachtig wel andere en fundamenteelere problemen én mogelijkheden. Denken in DNA-termen betekent dat een denominatie zich verheugt over nieuwe kerken die misschien heel anders zijn in vrijwel alle opzichten, terwijl er tegelijk herkenning is op identiteitsniveau. Het werkt ook omgekeerd: de levendigheid, de moed en de snelheid die vaak eigen is aan startende gemeenten doen een appèl op bestaande kerken. Die hoeven niet voortdurend hún vormen aan te passen aan dat wat nieuw is, maar de vraagstellingen achter het elan van een jonge kerk verdienen het om zorgvuldig gehoord en gewogen te worden door 'oudere kerken': hoe doen wij het ondertussen zelf? Kunnen we hier iets van leren, ontdekken we elementen van het evangelie die we zelf meer centraal willen zetten?

Tim Vreugdenhil is predikant van Stadshartkerk Amstelveen. Deze gemeente ontstond in 2004 uit een proces van herplanting.

N.a.v. *Als een kerk opnieuw begint. Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*. € 24,90, ISBN: 9789023922919, 392 pag., Boekencentrum, december 2008.

De middagdienst

Ik vertel u niets nieuws als ik zeg dat de middagdienst steeds minder bezocht wordt. In de ene gemeente valt dat (nog?) wel mee, in de andere gaat dat in rap tempo. Is daar wat aan te doen? Ds. H.J. Messelink schrijft erover in het *Gereformeerd Kerkblad* (voor midden en zuid Nederland). Hij wijst op het belang van de kerkdienst:

T. Groenveld ■

Regelmatige kerkgang is één van de middelen waardoor de Here het geloof in ons doet ontstaan en doet groeien. Ook de onderlinge bemoediging door lied en gebed heeft een plek in de erediensten. Niet voor niets roept de Schrift ons op niet weg te blijven van onze eigen samenkomsten. De regelmatige kerkgang hebben we nodig. Kunnen we zeggen dat we twee keer naar de kerk moeten? Er is wel geprobeerd aan te tonen dat dit vanuit de Bijbel voor de hand ligt, maar uit de Schriftgegevens kunnen we over het aantal diensten geen harde conclusies trekken.

De middagdienst stamt uit de tijd van Calvijn, waarin die dienst samenviel met de catechisatie (vandaar ook de catechismuspraak in de middagdienst). Toen later de catechisatie een apart uur werd, bleef de middagdienst bestaan, dan als een leerdienst. Maar is er zoveel verschil tussen de morgen- en middagdienst?

De prediker mag de inhoud van de catechismus bij het grootste deel van zijn luisteraars bekend veronderstellen. Velen hebben al 10x een preek over dezelfde stof gehoord. Bovendien is de catechismus al breedvoerig behandeld op de catechisatie. Daardoor wordt de catechismuspraak vaak een verkakte vrije-stof-preek. Je kunt ook rustig de catechismuspraak in de morgendienst houden. Beide diensten zijn ongeveer uitwisselbaar geworden. Dat is één (!) van de achtergronden van het verminderde kerkbezoek in de middagdienst.

Daarom moeten we het onderscheid tussen morgen- en middagdienst duidelijk laten worden. En dan willen veel kerkleden wel naar de kerk. Messelink noemt een voorbeeld.

In onze eigen gemeente houden we sinds enkele jaren 1x per maand een laagdrempelige dienst. Ons verlangen is dat gemeenteleden burens en kennissen meenemen en dat deze zo op een uitnodigende manier met het evangelie in aanraking komen, opnieuw of voor het eerst. Het blijkt dat deze mensen op 'eigen' mensen een sterke aantrekkingskracht hebben.

Toen is gebleken dat het aantal kerkgangers bij zo'n dienst 30% hoger is.

Mijn (voorlopige) conclusie is dat veel gemeenteleden niet zozeer tegen tweemalige kerkgang zijn, maar tegen meer van hetzelfde. Natuurlijk valt er meer van te zeggen. Er zijn ook andere aspecten die een rol spelen.

Het punt is dat hij waarschuwt tegen doemden-ken alsof er alleen maar verslapping is:

Veel mensen willen graag naar de kerk, ook twee keer, als we voor voldoende afwisseling zorgen. Dat is een uitdaging tot creativiteit!

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.